

พลวัตทางการเมืองกับข้อพิพาทไทย-กัมพูชา: การวิเคราะห์ผ่านกรอบ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*

POLITICAL DYNAMICS AND THE THAI-CAMBODIAN DISPUTE: AN ANALYSIS THROUGH THE LENS OF INTERNATIONAL RELATIONS

เกียรติเฉลิม รักขาม

Kiatchaloem Rakngam

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, Thailand

Corresponding Author's Email: dr.kovip999999@gmail.com

วันที่รับบทความ : 3 สิงหาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 6 สิงหาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 8 สิงหาคม 2568

Received 3 August 2025; Revised 6 August 2025; Accepted 8 August 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ข้อพิพาทไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะกรณีพื้นที่รอบปราสาทพระวิหาร ผ่านกรอบแนวคิดในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ Realism, Liberalism และ Constructivism เพื่อทำความเข้าใจมิติทางอำนาจ อัตลักษณ์ และกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ ข้อพิพาทดังกล่าวมีพัฒนาการจากความคลุมเครือทางประวัติศาสตร์และการตีความคำพิพากษาของศาลโลกที่ไม่ชัดเจน ทั้งยังสะท้อนถึงพลวัตทางการเมืองภายในของไทยและกัมพูชาที่ต่างใช้ข้อพิพาทเป็นเครื่องมือทางการเมืองในบริบทของความไม่มั่นคงภายในประเทศ บทความยังวิเคราะห์บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ เช่น ASEAN และ ICJ ที่แม้มีความพยายามไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง แต่ยังคงกลไกที่มีผลผูกพันอย่างแท้จริง สุดท้ายบทความเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อเปลี่ยนข้อพิพาทให้กลายเป็นโอกาสในการสร้างความ

Citation:

* เกียรติเฉลิม รักขาม. (2568). พลวัตทางการเมืองกับข้อพิพาทไทย-กัมพูชา: การวิเคราะห์ผ่านกรอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(4), 675-688.

Kiatchaloem Rakngam. (2025). Political Dynamics And The Thai-Cambodian Dispute: An Analysis Through The Lens Of International Relations. Journal of Interdisciplinary Social Development, 3(4), 675-688.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

ร่วมมือข้ามพรมแดน ผ่านเขตสันติภาพ การทูตภาคประชาชน การศึกษาประวัติศาสตร์ร่วม และสื่อสร้างสันติภาพ อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างทั้งสองประเทศ

คำสำคัญ: ข้อพิพาทไทย-กัมพูชา, ปราสาทพระวิหาร, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, ชาตินิยม, นโยบายระงับข้อพิพาท

Abstract

This article analyzes the Thai-Cambodian border dispute, particularly concerning the area surrounding the Preah Vihear Temple, through the theoretical lenses of international relations: Realism, Liberalism, and Constructivism. It aims to explore the multidimensional nature of power, identity, and institutional cooperation. The dispute, rooted in colonial-era map ambiguities and contested interpretations of the International Court of Justice's rulings in 1962 and 2013, reflects deeper domestic political dynamics. Both Thailand and Cambodia have utilized the conflict as a political tool amid internal instability. The study also examines the role of international organizations such as ASEAN and the ICJ, whose conflict resolution efforts, while symbolic, lack binding enforcement mechanisms. Finally, the article proposes policy recommendations to transform conflict into cooperation through the establishment of peace zones, people-to-people diplomacy, shared historical education, and constructive media engagement-paving the way for sustainable coexistence between the two nations.

Keywords: Thai-Cambodian dispute, Preah Vihear, International relations, Nationalism, Conflict resolution policy

บทนำ

ข้อพิพาทชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาถือเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่สะท้อนถึงความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อพิพาทบริเวณ ปราสาทพระวิหาร (Preah Vihear Temple) ซึ่งเป็นพื้นที่

ที่ทั้งสองฝ่ายต่างอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งดังกล่าวมีรากฐานจากแผนที่ที่จัดทำโดยฝรั่งเศสในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 และได้ถูกนำไปสู่การฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ซึ่งในปี พ.ศ. 2505 ศาลได้มีคำพิพากษาว่าปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา (ICJ, 1962) แม้ว่าฝ่ายไทยจะไม่เห็นด้วยกับผลคำตัดสิน แต่ได้ดำเนินการถอนกำลังทหารออกจากพื้นที่อย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม ปัญหา ยังไม่ได้รับการคลี่คลายในทางปฏิบัติ เนื่องจากเส้นเขตแดนโดยรอบยังคงเป็นข้อถกเถียง และไม่ได้มีการปักปันอย่างชัดเจน (Weatherbee, 2010)

นับตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ความขัดแย้งได้ปะทุขึ้นอีกครั้ง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2551–2554 ซึ่งทั้งสองประเทศมีการปะทะกันทางทหารในหลายครั้ง สถานการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงบริเวณชายแดน หากยังเกี่ยวพันกับการเมืองภายในประเทศ โดยในประเทศไทย ข้อพิพาทถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการระดมแนวร่วมทางการเมือง และเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมชาตินิยมที่เข้มข้นขึ้นในช่วงที่สังคมเผชิญความแตกแยก (Chachavalpongpun, 2011) ขณะเดียวกัน กัมพูชาก็ใช้ประเด็นนี้เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของรัฐบาลในด้านการปกป้องอธิปไตยของชาติและเพิ่มความชอบธรรมของผู้นำ (Strate, 2012)

ข้อพิพาทนี้จึงมีความสำคัญในหลายมิติ ทั้งในแง่ความมั่นคง ชาตินิยม กฎหมายระหว่างประเทศ และภูมิรัฐศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นตัวอย่างของข้อขัดแย้งในระดับทวิภาคีที่เกี่ยวพันกับพลวัตทางการเมืองภายในประเทศของแต่ละฝ่าย การวิเคราะห์ข้อพิพาทนี้ผ่านกรอบแนวคิดในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเข้าใจทั้งปัจจัยเชิงโครงสร้างและเชิงความหมายที่อยู่เบื้องหลังความขัดแย้งดังกล่าว

พัฒนาการของข้อพิพาทไทย-กัมพูชา

1. ประวัติข้อพิพาทชายแดนโดยเฉพาะบริเวณปราสาทพระวิหาร

ข้อพิพาทระหว่างประเทศไทยและกัมพูชามีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ที่ย้อนกลับไปถึงยุคอาณานิคม เมื่อฝรั่งเศสในฐานะเจ้าอาณานิคมของกัมพูชาได้จัดทำแผนที่ “Annex I map” เมื่อปี พ.ศ. 2447 (1904) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตกัมพูชา แม้แผนที่ดังกล่าวจะถูกจัดทำขึ้นโดยไม่มีการเห็นชอบอย่างเป็นทางการจากฝ่ายไทย แต่ต่อมาได้กลายเป็นหลักฐานสำคัญในการอ้างสิทธิ์ของกัมพูชาในชั้นศาลโลก (ICJ, 1962; Boyle &

Chinkin, 2007) ทั้งสองฝ่ายต่างมีมุมมองทางประวัติศาสตร์และอธิปไตยที่ขัดแย้งกัน ทำให้พื้นที่รอบปราสาทกลายเป็น “พื้นที่ทับซ้อน” ที่ไม่เคยมีการกำหนดเขตแดนอย่างชัดเจน

2. คำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ปี 1962 และ 2013

ในปี พ.ศ. 2505 (1962) ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้วินิจฉัยว่า ตัวปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา โดยให้เหตุผลว่าประเทศไทยไม่ได้คัดค้านแผนที่ Annex I map อย่างเป็นทางการมาเป็นเวลานาน ซึ่งแสดงถึงการยอมรับโดยปริยาย (ICJ, 1962) อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาไม่ได้ระบุชัดเจนถึงเส้นเขตแดนโดยรอบปราสาท ส่งผลให้พื้นที่โดยรอบยังคงเป็นประเด็นถกเถียง

ในปี พ.ศ. 2556 (2013) กัมพูชาได้ยื่นขอให้ศาลตีความคำพิพากษาเพิ่มเติม ซึ่งศาลมีคำวินิจฉัยว่า พื้นที่โดยรอบตัวปราสาทซึ่งจำเป็นต่อการเข้าถึงปราสาทอย่างเต็มทีนั้นควรอยู่ในอำนาจของกัมพูชา โดยประเทศไทยต้องถอนกำลังทหารออกจากพื้นที่ดังกล่าว (ICJ, 2013) คำวินิจฉัยนี้แม้จะช่วยลดความคลุมเครือในเชิงกฎหมาย แต่ก็ไม่ได้ยุติข้อพิพาทอย่างสมบูรณ์เนื่องจากปัจจัยทางการเมืองภายในประเทศยังคงแทรกแซงการดำเนินการในทางปฏิบัติ

3. ความขัดแย้งซ้ำซ้อนในช่วงปี 2543–2554 (2000–2011)

ช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ข้อพิพาทเริ่มปะทุขึ้นอีกครั้ง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2551–2554 ซึ่งมีการเผชิญหน้าทางทหารหลายครั้งระหว่างไทยและกัมพูชา เหตุการณ์สำคัญเริ่มต้นเมื่อยูเนสโกขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกในปี พ.ศ. 2551 โดยที่กัมพูชาเสนอเพียงฝ่ายเดียว ทำให้เกิดกระแสต่อต้านในไทยอย่างรุนแรง โดยเฉพาะจากฝ่ายการเมืองที่ใช้ข้อพิพาทนี้เป็นเครื่องมือในการโจมตีรัฐบาล (Chachavalpongpun, 2011)

ตลอดช่วงเวลาดังกล่าว มีการปะทะด้วยอาวุธหลายครั้ง ส่งผลให้มีทหารและพลเรือนเสียชีวิตจากทั้งสองฝ่าย และนำไปสู่การร้องเรียนต่อองค์การสหประชาชาติ การเคลื่อนย้ายกำลังทหาร และการเสื่อมถอยของความสัมพันธ์ทางการทูต (International Crisis Group, 2011) เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของกลไกระงับข้อพิพาทในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะภายใต้กรอบของอาเซียนที่ยังไม่สามารถตอบสนองวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. บทบาทของสื่อมวลชน ชาตินิยม และการปลุกเร้าอารมณ์ประชาชน

สื่อมวลชนในทั้งสองประเทศมีบทบาทสำคัญในการขยายและปลุกเร้าอารมณ์ชาตินิยม โดยเฉพาะในประเทศไทย สื่อบางส่วนได้สร้างวาทกรรมที่เน้น “การรุกรานจากเพื่อนบ้าน” และการ “ปกป้องอธิปไตยของชาติ” ซึ่งสะท้อนแนวโน้มของชาตินิยมแบบเชิงรับ (Strate,

2012) ในขณะที่ในกัมพูชา รัฐบาลใช้สื่อเพื่อส่งเสริมความชอบธรรมของตน โดยเน้นภาพลักษณ์ของผู้นำในการปกป้องดินแดน

นอกจากนี้ โซเชียลมีเดียยังเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยเร่งปฏิริยาของสาธารณชน โดยผู้ใช้งานจำนวนมากแสดงความคิดเห็นที่รุนแรง บางกรณีถึงขั้นปลุกระดมให้เกิดความเกลียดชังระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ (Croissant & Lorenz, 2012) ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้ข้อพิพาทจะมีมิติทางกฎหมาย แต่กลับถูกผลักดันอย่างรุนแรงจากอารมณ์ของสาธารณชน ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับบริบททางการเมืองภายใน

พลวัตทางการเมืองของไทยและกัมพูชาในบริบทของข้อพิพาท

1. สถานการณ์การเมืองภายในไทย: รัฐประหาร, วิกฤตการเมือง, และการใช้ข้อพิพาทเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง

สถานการณ์การเมืองภายในประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนผ่านที่รุนแรง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2549 และ 2557 ซึ่งเกิดรัฐประหารโดยกองทัพสองครั้ง ส่งผลให้โครงสร้างอำนาจเปลี่ยนแปลง และทำให้กลุ่มการเมืองต่าง ๆ พยายามสร้างความชอบธรรมใหม่ให้กับตนเอง (McCargo, 2014)

ในบริบทของข้อพิพาทกับกัมพูชา โดยเฉพาะกรณีปราสาทพระวิหาร ความขัดแย้งชายแดนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2551–2553 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (PAD) ได้ใช้ข้ออ้างเรื่องการ “เสียดินแดน” และการขึ้นทะเบียนมรดกโลกเพื่อโจมตีรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง โดยกล่าวหาว่ารัฐบาลมีพฤติกรรม “ขายชาติ” (Chachavalpongpun, 2011)

ดังนั้น ข้อพิพาทไม่ได้เป็นเพียงประเด็นด้านความมั่นคง หากยังเป็น “ทุนทางการเมือง” ที่กลุ่มต่าง ๆ ใช้ในการเคลื่อนไหว สร้างอารมณ์ร่วมของสาธารณชน และบ่อนทำลายความชอบธรรมของฝ่ายตรงข้ามในบริบทการเมืองภายในที่แตกร้าง

2. การเมืองภายในกัมพูชา: การรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลฮุนเซนและการใช้ชาตินิยมเป็นเครื่องมือ

ในกัมพูชา นายกรัฐมนตรีสมเด็จฮุนเซน ดำรงตำแหน่งต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่ปี 2531 จนถึงการส่งมอบอำนาจให้บุตรชายในปี 2566 โดยระหว่างการดำรงตำแหน่ง ฮุนเซนสามารถ

รวมศูนย์อำนาจทางการเมืองไว้อย่างแน่นหนา ควบคุมทั้งสื่อมวลชน ระบบยุติธรรม และกลไกทางรัฐสภา (Un, 2013)

การใช้ข้อพิพาทกับไทยในบริเวณปราสาทพระวิหารจึงกลายเป็นโอกาสในการกระชับอำนาจ โดยรัฐบาลกัมพูชาใช้ประเด็นเรื่อง “การปกป้องอธิปไตย” เพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐ และทำให้ภาพลักษณ์ของฮุนเซนในฐานะ “ผู้ปกป้องแผ่นดิน” แข็งแรงยิ่งขึ้น (Strangio, 2014) ความชาตินิยมจึงไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ถูกขับเคลื่อนผ่านรัฐและสื่อภายใต้การควบคุม เพื่อหลอมรวมอำนาจให้กับผู้นำ

3. การใช้ข้อพิพาทเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในทั้งสองประเทศ

ข้อพิพาทชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาจึงมิใช่เพียงความขัดแย้งเรื่องเส้นเขตแดนเท่านั้น หากแต่เป็น “เครื่องมือทางการเมือง” ที่ทั้งสองฝ่ายใช้ในช่วงเวลาที่มีการเมืองภายในเปราะบางหรือเผชิญแรงต้าน เช่น ในไทย ข้อพิพาทถูกใช้เพื่อสร้างกระแสชาตินิยมและบ่อนทำลายฝ่ายตรงข้าม ขณะที่ในกัมพูชา ข้อพิพาทเป็นช่องทางในการแสดงออกถึง “อำนาจรัฐ” และลดเสียงวิจารณ์ภายในประเทศ

สถานการณ์นี้สะท้อนแนวคิดของ Constructivism ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มองว่าความขัดแย้งระหว่างรัฐไม่ได้เกิดจากโครงสร้างอำนาจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการสร้างความหมาย การนิยามตนเองและคู่กรณี และการควบคุมวาทกรรมภายในประเทศ (Wendt, 1992; Acharya, 2001)

ข้อพิพาทชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชามีได้เป็นเพียงปัญหาด้านอธิปไตยหรือกฎหมายระหว่างประเทศเท่านั้น หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่แฝงอยู่ในพลวัตทางการเมืองภายในของทั้งสองประเทศอย่างลึกซึ้ง ในประเทศไทย ความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหารถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองโดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศเผชิญวิกฤตการเมืองและรัฐประหาร เช่นในปี 2549 และ 2557 กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ได้นำประเด็นข้อพิพาทมาใช้ปลุกกระแสชาตินิยมและบั่นทอนความชอบธรรมของรัฐบาลคู่แข่ง ข้อกล่าวหาเรื่อง “การขายชาติ” กลายเป็นวาทกรรมที่มีพลังในการเคลื่อนไหวมวลชนและสร้างอารมณ์ร่วมทางสังคม ขณะที่ในกัมพูชา รัฐบาลของสมเด็จฮุนเซนซึ่งมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจได้ใช้ข้อพิพาทดังกล่าวเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ผ่านการสื่อสารที่ชี้ให้เห็นบทบาทของรัฐในการปกป้องอธิปไตยและผลักดันภาพลักษณ์ของผู้นำในฐานะผู้พิทักษ์ชาติ การใช้ข้อพิพาทเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของทั้งสองประเทศสะท้อนให้เห็นถึงมิติของการเมืองภายในที่แทรกแซงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะเมื่อผู้นำใช้ชาตินิยมเป็น

เครื่องมือในการรักษาอำนาจและสร้างความมั่นคงทางการเมืองภายในประเทศ ความขัดแย้งจึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่เส้นเขตแดนทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หากยังขยายไปสู่พื้นที่ของวาทกรรม อารมณ์ สาธารณะ และโครงสร้างอำนาจทางการเมืองซึ่งต้องการการวิเคราะห์เชิงลึกผ่านกรอบแนวคิดด้าน Constructivism และ Political Realism เพื่อเข้าใจพลวัตที่แท้จริงของข้อพิพาทดังกล่าว

การวิเคราะห์ผ่านกรอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในการทำความเข้าใจข้อพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชา โดยเฉพาะบริเวณปราสาทพระวิหาร การวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดหลักในวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้แก่ Realism, Liberalism และ Constructivism จะช่วยให้เห็นภาพทั้งในมิติของอำนาจ ความร่วมมือ และการสร้างความหมายทางการเมือง

1. แนวคิด Realism: อำนาจรัฐ อธิปไตย และความมั่นคงแห่งชาติ

แนวคิด Realism มองว่าระบบโลกเป็นแบบอนาธิปไตย (anarchy) ซึ่งไม่มีผู้มีอำนาจสูงสุดคอยควบคุมพฤติกรรมของรัฐ รัฐจึงต้องแสวงหาอำนาจและความมั่นคงเพื่อเอาตัวรอด (Waltz, 1979) ข้อพิพาทปราสาทพระวิหารจึงสามารถมองได้ว่าเป็นการปะทะกันของผลประโยชน์ด้านอธิปไตยและความมั่นคงแห่งชาติ ทั้งไทยและกัมพูชาต่างมองพื้นที่โดยรอบปราสาทเป็นจุดยุทธศาสตร์เชิงสัญลักษณ์และภูมิรัฐศาสตร์ การเสริมกำลังทหารบริเวณชายแดนจึงสะท้อนถึงแนวโน้มของการแข่งขันด้านอำนาจในรูปแบบ Zero-Sum ซึ่งหากฝ่ายหนึ่งได้ อีกฝ่ายย่อมเสีย ความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐ รวมถึงความล้มเหลวของกลไกอาเซียนในการไกล่เกลี่ยก็ยิ่งตอกย้ำความเป็นจริงในมุมมองของ Realism

2. แนวคิด Liberalism: ความร่วมมือผ่านองค์กรระหว่างประเทศ

ในทางตรงข้าม แนวคิด Liberalism เน้นความร่วมมือระหว่างรัฐผ่านกลไกขององค์กรระหว่างประเทศและกฎหมายสากล เช่น สหประชาชาติ (UN), สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) (Keohane & Nye, 1977) คำพิพากษาของ ICJ ปี 1962 และการตีความเพิ่มเติมในปี 2013 แสดงให้เห็นถึงความพยายามใช้กฎหมายระหว่างประเทศในการคลี่คลายข้อพิพาท แม้ว่าการบังคับใช้จะประสบอุปสรรคในทางปฏิบัติ แต่ก็สะท้อนถึงศักยภาพของกลไกสากลในการป้องกันการปะทะรุนแรง ขณะเดียวกัน ASEAN ก็พยายามมีบทบาทในฐานะตัวกลางแม้จะขาดอำนาจในการบังคับ ความร่วมมือในระดับภูมิภาค เช่น การตั้งเขตปลอดทหาร หรือการส่งผู้สังเกตการณ์ของอินโดนีเซีย จึงเป็นผลสะท้อนของหลักการเสริมนิยมในการลดความขัดแย้ง

3. แนวคิด Constructivism: อัตลักษณ์ ชาตินิยม และวาทกรรมความเป็นศัตรู

Constructivism เสนอว่าความเป็นจริงทางการเมืองไม่ได้เกิดจากโครงสร้างวัตถุเท่านั้น แต่อยู่ที่วิธีที่รัฐและสังคม “สร้าง” ความหมายผ่านอัตลักษณ์ ภาษา และวาทกรรม (Wendt, 1992) ในกรณีข้อพิพาทไทย-กัมพูชา รัฐทั้งสองฝ่ายต่างนิยามตัวเองในฐานะ “ผู้ปกป้องแผ่นดิน” และมองอีกฝ่ายเป็น “ผู้รุกราน” ผ่านวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในสื่อ รัฐบาล และการเคลื่อนไหวของประชาชน การสร้างภาพคู่ตรงข้าม (Self vs. Other) เช่น “ไทยรักชาติ” หรือ “กัมพูชาผู้เสียสละ” มีบทบาทในการหล่อหลอมทัศนคติของประชาชน และเพิ่มแรงกดดันให้รัฐบาลดำเนินนโยบายอย่างแข็งกร้าว

4. การเปรียบเทียบจุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละแนวคิด

กรอบทฤษฎี	จุดแข็ง	จุดอ่อน
Realism	อธิบายความขัดแย้งที่เกิดจากผลประโยชน์ อำนาจ และอธิปไตยอย่างตรงไปตรงมา	มองข้ามบริบททางวัฒนธรรม อารมณ์สาธารณะ และบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ
Liberalism	ชี้ให้เห็นทางออกผ่านความร่วมมือ กฎหมาย และสถาบัน	ประสิทธิภาพของกลไกความร่วมมือมีข้อจำกัดในบริบทของอาเซียนที่ขาดอำนาจบังคับ
Constructivism	อธิบายบทบาทของอัตลักษณ์ วาทกรรม และชาตินิยมในการกำหนดพฤติกรรมรัฐได้อย่างลุ่มลึก	อาจขาดการวิเคราะห์ด้านยุทธศาสตร์และผลประโยชน์ที่จับต้องได้

การผสมผสานแนวคิดทั้งสามช่วยให้เข้าใจข้อพิพาทไทย-กัมพูชาอย่างรอบด้าน โดย Realism ทำให้เข้าใจความขัดแย้งเชิงอำนาจ Liberalism เสนอแนวทางการแก้ปัญหาอย่างสันติ ส่วน Constructivism อธิบายว่าทำไมความขัดแย้งจึงยืดเยื้อแม้จะมีช่องทางทางกฎหมายและการทูต

บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศและการทูตพหุภาคี

ข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะในกรณีปราสาทพระวิหาร เป็นบททดสอบสำคัญขององค์กรระหว่างประเทศในบทบาทการระงับความขัดแย้ง โดยเฉพาะในระดับภูมิภาค

อย่าง สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) และระดับสากลอย่าง องค์การสหประชาชาติ (UN) และ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ทั้งนี้ แม้องค์กรเหล่านี้มีบทบาทในการลดความรุนแรง แต่ก็เผชิญข้อจำกัดหลายประการในการทำให้เกิดกลไกระงับข้อพิพาทที่ยั่งยืน

1. ความพยายามของ ASEAN ในการเป็นตัวกลาง

ASEAN มีหลักการพื้นฐานที่เน้น “ฉันทามติ” และ “การไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก” ซึ่งส่งผลต่อบทบาทของอาเซียนในการเป็นตัวกลางในข้อพิพาทระหว่างสมาชิก แม้ในทางหลักการ ASEAN ส่งเสริม “การแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติ” (ASEAN Charter, 2008) แต่ในทางปฏิบัติกลับเผชิญข้อจำกัดในด้านโครงสร้างและการขาดกลไกบังคับ

ในกรณีไทย-กัมพูชา ปี 2554 ASEAN ภายใต้การนำของอินโดนีเซียในฐานะประธาน ได้เสนอตัวเป็นคนกลางและส่งผลให้เกิดการณ้เข้าสู่พื้นที่พิพาท ซึ่งเป็นครั้งแรกที่อาเซียนมีบทบาทในระดับภาคสนามต่อความขัดแย้งระหว่างสมาชิก (International Crisis Group, 2011) แม้จะเป็นความก้าวหน้าทางสัญลักษณ์ แต่การที่ไทยไม่อนุญาตให้นำกำลังเข้าสังเกตการณ์ภายในเขตแดนตนเอง แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงอธิปไตยที่ยังขัดขวางความร่วมมือ

2. การร้องเรียนต่อสหประชาชาติและศาลโลก

ความรุนแรงจากข้อพิพาทที่ทวีความตึงเครียดได้นำไปสู่การร้องเรียนของกัมพูชาต่อ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) ซึ่งจัดประชุมในเดือนกุมภาพันธ์ 2554 และออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ทั้งสองฝ่ายยุติการสู้รบและเปิดทางสู่การเจรจา (UNSC, 2011) อย่างไรก็ตาม สหประชาชาติไม่ได้ใช้มาตรการที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย และส่งเรื่องกลับไปให้อาเซียนเป็นผู้ดำเนินการในทางกฎหมาย กัมพูชาได้ยื่นคำร้องต่อ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ให้ตีความคำพิพากษาเดิมปี 2505 โดยในปี 2556 ศาลได้วินิจฉัยเพิ่มเติมว่าพื้นที่โดยรอบปราสาทที่จำเป็นต่อการเข้าถึงควรอยู่ภายใต้อำนาจของกัมพูชา (ICJ, 2013) แม้ศาลไม่มีอำนาจในการบังคับฝ่ายไทยให้ปฏิบัติตามในทันที แต่คำตัดสินนี้มีน้ำหนักในเชิงกฎหมายระหว่างประเทศ และส่งผลให้สถานการณ์คลี่คลายลงในระดับหนึ่ง

3. ความท้าทายในการสร้างกลไกถาวรเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน

แม้ข้อพิพาทไทย-กัมพูชาจะแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของกลไกถาวรในการระงับความขัดแย้ง แต่กรอบความร่วมมือของอาเซียนกลับยังไม่มี “กลไกที่มีผลผูกพัน” ในการตัดสินข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิก คณะกรรมการไกล่เกลี่ยหรืออนุญาโตตุลาการที่ระบุไว้ใน “ASEAN Dispute Settlement Mechanism” ยังไม่เคยถูกนำมาใช้จริงในการจัดการข้อพิพาททางการเมืองหรือดินแดน (Caballero-Anthony, 2005)

อุปสรรคสำคัญคือการยึดมั่นในอธิปไตยของแต่ละประเทศ ความไม่ไว้วางใจกันระหว่างรัฐสมาชิก และความกังวลว่าการเปิดรับการไกล่เกลี่ยภายนอกจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาลภายในประเทศ ทำให้ความร่วมมือจำกัดอยู่เพียงการออกแถลงการณ์หรือการเจรจาแบบไม่ผูกพัน (non-binding negotiations)

สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้กรอบความร่วมมือทางภูมิภาคจะมีความก้าวหน้า แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการรับมือกับข้อพิพาทเชิงยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชาตินิยม อำนาจ และการเมืองภายในประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาให้มีกลไกถาวรและมีอำนาจอย่างแท้จริงในระยะยาว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อพิพาทไทย-กัมพูชาบริเวณปราสาทพระวิหารเป็นข้อพิพาทชายแดนที่ฝังรากลึกในประวัติศาสตร์ ความทรงจำร่วม และความตึงเครียดทางการเมืองภายในประเทศทั้งสอง การจัดการความขัดแย้งจึงไม่สามารถพึ่งพาแต่เพียงกลไกทางกฎหมายหรือความมั่นคงได้เท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการที่เน้นความร่วมมือระหว่างประชาชน สถาบัน และรัฐ เพื่อสร้าง “โครงสร้างเชิงบวก” ในการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

1. แนวทางในการลดความตึงเครียดผ่านความร่วมมือเชิงสร้างสรรค์

รัฐบาลทั้งสองประเทศควรใช้ประเด็นข้อพิพาทเป็น “จุดเริ่มต้นของความร่วมมือ” มากกว่าการเผชิญหน้า เช่น การจัดตั้ง เขตสันติภาพและวัฒนธรรม (Peace and Cultural Zone) บริเวณรอบปราสาทพระวิหาร ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่ร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแลกเปลี่ยนความรู้ทางโบราณคดี นอกจากนี้ ควร

ส่งเสริม การสร้างคณะทำงานร่วมถาวร ในระดับท้องถิ่น เพื่อป้องกันความเข้าใจผิด การเผชิญหน้าของกำลังทหาร และรับมือกับเหตุการณ์เฉพาะหน้า

2. การเสริมสร้างความร่วมมือข้ามพรมแดนและการทูตประชาชน

ความร่วมมือระดับประชาชน (Track II Diplomacy) มีบทบาทสำคัญในการลดอคติ และสร้างความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่ เช่น โครงการ การแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรม ระหว่างชุมชนชายแดนของไทยและกัมพูชา การจัดกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียน เช่น ค่ายภาษา ศิลปวัฒนธรรม หรือกีฬา สามารถลดภาพจำในเชิงลบ และสร้างสัมพันธ์เชิงบวกระยะยาว ควรมีการสนับสนุน ความร่วมมือระหว่างองค์การปกครองท้องถิ่น (Local-to-Local Cooperation) ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในระดับปฏิบัติจริง นอกจากนี้ การสนับสนุนภาคประชาสังคม เช่น กลุ่มสตรี ชุมชนศาสนา และกลุ่มเยาวชน ยังเป็นอีกพลังสำคัญในการสื่อสารความร่วมมือระหว่างสองชาติ

3. บทบาทของการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมและสื่อในการสร้างความเข้าใจระหว่างประเทศ

หนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ข้อพิพาทดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องคือการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมแบบแบ่งแยกผ่านประวัติศาสตร์แบบเอกภาพ (nationalist master narratives) การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ร่วม (Shared History Curriculum) ที่จัดทำโดยนักวิชาการจากทั้งสองประเทศจะช่วยลดการตีความแบบฝ่ายเดียว และเสริมสร้างความเข้าใจในบริบททางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย ขณะเดียวกัน สื่อมวลชน ควรได้รับการส่งเสริมให้รายงานข้อเท็จจริงอย่างสร้างสรรค์ ไม่ปลูกเร้าอารมณ์ หรือเผยแพร่ภาพศัตรูของอีกฝ่าย รัฐควรพัฒนาแนวปฏิบัติเชิงจริยธรรมสำหรับการรายงานข่าวข้ามพรมแดน รวมถึงสนับสนุนเวทีเสวนาสื่อจากทั้งสองประเทศเพื่อร่วมกันกำหนดกรอบการนำเสนอข่าวที่ไม่ปลุกปั่นความเกลียดชัง

สรุปข้อเสนอเชิงนโยบายหลัก

ด้าน	ข้อเสนอแนะ
ความมั่นคงและความร่วมมือ	จัดตั้งเขตวัฒนธรรมร่วม, คณะทำงานชายแดนร่วม
ความสัมพันธ์ประชาชน	แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม-การศึกษา, ทูตท้องถิ่น, ทูตเยาวชน
การศึกษาและสื่อ	สร้างหลักสูตรประวัติศาสตร์ร่วม, พัฒนาแนวปฏิบัติข่าว, ส่งเสริมสื่อสร้างสันติภาพ

แนวทางเหล่านี้ควรถูกบูรณาการเข้าสู่แผนความร่วมมือระหว่างประเทศในระยะยาว เพื่อเปลี่ยนข้อพิพาทจาก “จุดปะทะ” ให้กลายเป็น “พื้นที่แห่งโอกาส” สำหรับความร่วมมือระหว่างไทยและกัมพูชาอย่างแท้จริง

สรุป

บทความเรื่อง “พลวัตทางการเมืองกับข้อพิพาทไทย-กัมพูชา: การวิเคราะห์ผ่านกรอบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” นำเสนอการวิเคราะห์ข้อพิพาทบริเวณปราสาทพระวิหารซึ่งเป็นหนึ่งในข้อขัดแย้งชายแดนที่ซับซ้อนที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีรากฐานจากประวัติศาสตร์ยุคอาณานิคม การตีความแผนที่ไม่ตรงกัน และการประกาศอธิปไตยของรัฐสมัยใหม่ แม้จะมีคำพิพากษาจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ในปี 2505 และ 2556 เพื่อชี้ขาดสิทธิในพื้นที่พิพาท แต่ข้อขัดแย้งยังคงดำรงอยู่และปะทุเป็นความรุนแรงระหว่างปี 2543–2554 เนื่องจากถูกแทรกแซงด้วยปัจจัยทางการเมืองภายในของทั้งไทยและกัมพูชา ฝ่ายไทยใช้ข้อพิพาทเป็นเครื่องมือโจมตีรัฐบาลผ่านวาทกรรม “ขายชาติ” ขณะที่รัฐบาลฮุนเซนในกัมพูชาใช้ข้อพิพาทเพื่อเสริมสร้างอำนาจนิยมและความชอบธรรมทางการเมืองภายในประเทศ บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์ผ่านสามกรอบแนวคิด ได้แก่ Realism ซึ่งเน้นการแข่งขันด้านอำนาจและอธิปไตย, Liberalism ที่มุ่งเน้นกลไกความร่วมมือผ่านองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ASEAN และ ICJ และ Constructivism ที่อธิบายการสร้างความเป็นศัตรูผ่านวาทกรรม ชาตินิยม และอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าทั้งสามกรอบมีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์โดยลำพัง แต่สามารถเสริมกันเพื่อเข้าใจพลวัตของความขัดแย้งอย่างรอบ

ด้าน บทความยังชี้ให้เห็นบทบาทเชิงบวกแต่มีข้อจำกัดขององค์กรระหว่างประเทศและการทูตพหุภาคี โดยเฉพาะ ASEAN ที่ขาดกลไกบังคับ และเสนอแนวทางเชิงนโยบาย เช่น การจัดตั้งพื้นที่สันติภาพวัฒนธรรมรอบปราสาท การส่งเสริมทูตประชาชน การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ร่วม และการใช้สื่อเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจ บทความจึงเสนอให้เปลี่ยนข้อพิพาทจาก “สนามความขัดแย้ง” ให้กลายเป็น “พื้นที่แห่งความร่วมมือ” เพื่อส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงร่วมกันในภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

- Acharya, A. (2001). *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order*. Routledge.
- ASEAN. (2008). *Charter of the Association of Southeast Asian Nations*.
- Boyle, A., & Chinkin, C. (2007). *The Making of International Law*. Oxford University Press.
- Caballero-Anthony, M. (2005). *Regional Security in Southeast Asia: Beyond the ASEAN Way*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Chachavalpongpun, P. (2011). *Thailand's Foreign Policy in Crisis: Thailand and Cambodia*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Croissant, A., & Lorenz, P. (2012). “Comparative Perspectives on Crisis Politics: Lessons from Asia and Europe.” *Journal of Contemporary Asia*, 42(4), 561–577.
- International Court of Justice (ICJ). (1962). *Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*. Judgment of 15 June 1962.
- International Court of Justice (ICJ). (1962, 2013). *Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*.
- International Court of Justice (ICJ). (2013). *Request for Interpretation of the Judgment of 15 June 1962 in the Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*. Judgment of 11 November 2013.

International Crisis Group. (2011). Waging Peace: ASEAN and the Thai-Cambodian Border Conflict. Asia Report No. 215.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). Power and Interdependence: World Politics in Transition. Little, Brown.

McCargo, D. (2014). Mapping National Anxieties: Thailand's Southern Conflict. NIAS Press.

Strangio, S. (2014). Hun Sen's Cambodia. Yale University Press.

Strate, S. (2012). The Lost Territories: Thailand's History of National Humiliation. University of Washington Press.

Un, K. (2013). "Cambodia in 2013: The Winds of Change." Asian Survey, 54(1), 71–77.

United Nations Security Council (UNSC). (2011). Statement on the Thai-Cambodian Situation, February 14, 2011.

Waltz, K. N. (1979). Theory of International Politics. McGraw-Hill.

Weatherbee, D. E. (2010). International Relations in Southeast Asia: The Struggle for Autonomy (2nd ed.). Rowman & Littlefield.

Wendt, A. (1992). "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." International Organization, 46(2), 391–425.